

ZARYS HISTORII GMINY

W pocz. XV w. obszar dzisiejszej gminy Komarówka Podlaska, leżący w granicach Królestwa Polskiego, został włączony do Wielkiego Księstwa Litewskiego. Od 1413 r. ziemie te znajdowały się w obrębie województwa trockiego, a od 1513 r. województwa podlaskiego. W 1566 r. znalazły się w nowoutworzonym województwie brzeskoliteńskim. Po 1569 r.

zostały na krótko przyłączone do Korony i województwa podlaskiego, po 1572 r. ponownie znalazły się w granicach Wielkiego Księstwa Litewskiego starostwa brzeskiego.

W wyniku III rozbioru obszar gminy znalazł się w zaborze austriackim, w tzw. Galicji Zachodniej, od 1796 r. w cyrkułe łukowskiem zmienionym na radzyński. Po likwidacji cyrkułu

w 1802 r. wszedł w skład cyrkułu białskiego, a następnie włodawskiego. Od 1807 r. tereny te znalazły się w Księstwie Warszawskim, od 1810 r. w nowoutworzonym powiecie radzyńskim, departamencie siedleckim, a od 1815 r. w Królestwie Polskim, obwodzie radzyńskim, województwie podlaskim. Następnie w 1837 r. weszły w obręb guberni lubelskiej (wówczas wieś Kolembrody odłączono od powiatu białskiego i przyłączono do radzyńskiego), a od 1867 r. w guberni siedleckiej. W k. XIX w. miejscowość Żelizna stała się siedzibą gminy.

W 1912 r. po likwidacji guberni siedleckiej i utworzeniu guberni chełmskiej północne tereny gminy (Kolembrody, Żelizna) weszły w skład powiatu białskiego guberni chełmskiej, pozostała część znajdowała się w guberni lubelskiej w ramach powiatu radzyńskiego.

Po 1915 r. teren gminy wszedł w skład tzw. zarządu niemieckiej komendy etapów Ober - Ost. W 1919 r., po odzyskaniu niepodległości, przywrócono województwa oraz powiaty.

Obszar gminy znalazł się w powiecie radzyńskim, województwie lubelskim. Komarówka Podlaska stała się ponownie ośrodkiem gminy.

W okresie II wojny światowej obszar gminy znalazł się na terenie Generalnego Gubernatorstwa w Dystrykcie Lubelskim.

W 1954 r. w związku z likwidacją gmin, Komarówka przejściowo funkcjonowała jako ośrodek gromadzki. W 1973 r. odzyskała rangę siedziby gminy. Po reformie administracyjnej kraju w 1975 r. i zniesieniu powiatów gmina należała do nowoutworzonego województwa białkopodlaskiego. Od czasu kolejnej reformy administracyjnej kraju w 1999 r. wchodzi w skład powiatu radzyńskiego województwa lubelskiego.

Na terenie gminy brak zachowanych historycznych układów urbanistycznych. Jedynym ośrodkiem posiadającym w przeszłości status miasta jest Komarówka Podlaska.

Wzmiankowana w 1580 r., w 2 poł. XVII w. zwana Kierdejowa Wola oraz Komarów (Komarowo). Jako miasto wymieniana w 1662 r. W 1 poł. XIX w. miasteczko administrowane

było jako gmina wiejska. Od 1882 r. osada wiejska. W układzie przestrzennym Komarówki czytelna jest lokalizacja rynku, placu przy którym pierwotnie zlokalizowany był kościół. O miejskiej przeszłości osady świadczą pozostałości murowanej, piętrowej zabudowy z XIX/XX w. przy ul. Ks. Rudnickiego. Są to najbardziej reprezentacyjne świeckie budynki w osadzie. Przy ul. 11 Listopada zachowały się relikty dawnej zwartej zabudowy parterowej o charakterze małomiasteczkowym.

Elementem dominującym w panoramie miejscowości jest neogotycki kościół, z wydzielonym placem przed bramą wejściową na teren przykościelny.

Krajobraz kulturowy gminy ukształtowany został przez rolniczy charakter obszaru. Powszechnie stosowanym materiałem budowlanym do lat 60 - tych XX w. było drewno. Domy wznoszone były w konstrukcji zrębowej, przykryte dachami czterospadowymi, później dwuspadowymi lub dwuspadowymi z naczółkami. Z zewnątrz najczęściej domy szalowano, czasem wprowadzano zdobienia przy oknach i na szczytach. Osady wiejskie reprezentują typ wsi jednodrożnicowych ze zwartą, obustronną zabudową. Domy zlokalizowane były szczytem do drogi, w późniejszym okresie, od pocz. XX w. kalenicowo do drogi. W głębi siedliska znajdowało się podwórze

z budynkami gospodarczymi: chlewem, oborą, stodołą, która ustawiana była równolegle do domu mieszkalnego. Występowały też przykłady łączenia części mieszkalnej z częścią gospodarczą. Na szczególną uwagę zasługuje, zamieszkała w przeszłości przez drobną szlachtę zagrodową, wieś Przegaliny Duże, z interesującymi przykładami drewnianych domów z gankami frontowymi. Budownictwo drewniane nadal dość licznie występuje na obszarze gminy. Największa ilość drewnianych domów zachowała się we wsiach: Przegaliny Duże, Derewiczna, Walinna, Żelizna, Kolembrody, Woroniec. Do najciekawszych przykładów należą: chałupa podcieniowa w Wiskach, siedlisko z chałupą krytą strzechą i drewnianym żurawiem w Derewicznej, XIX wieczna chałupa w zabudowie szczytowej w Woroncu.

Krajobraz kulturowy wsi dopełnia otoczenie osad z sadami, polami, miedzami, łąkami, zielenią śródpolną. Z siedliskami związane były rozłogi pól. Na terenie gminy występują role pasmowe wywodzące się ze stosowanej w XVI-XVII w. miary włóki. Ważnym elementem współtworzącym tożsamość lokalnego krajobrazu są walory przyrodnicze. Na terenie gminy występuje naturalny nizinny krajobraz otwarty, charakteryzujący się szerokim widnokreśleniem, przecięty kanałem Wieprz - Krzna. Tworzą go dalekie widoki z wnętrzami krajobrazowymi w postaci łąk i pól zamkniętymi ścianą lasu oraz skupin drzew w otwartym krajobrazie. Szczególne walory krajobrazowe posiada pasmo łąk ciągnące się od zbiornika wodnego Żelizna w kierunku łąk Ossowskich.